

ATASOY MÜFTÜOĞLU RÖPORTAJI

İslam dünyası toplumlarında, bütün İslâmî yapılar, hangi alana ilişkin olursa olsun, içerik üretmek yerine, tüketmeye başladığımız tarihten bu yana çok hızlı bir çöküş sürecine girmişlerdir. Bu çöküş halen devam ediyor.

Günümüz İslâm toplumlarının, sahip olduğu var-sayılan İslâmî bilincin siyasal ve toplumsal hayata yansımaları var mıdır? İslâmî bir bilinç siyasal ve toplumsal hayata nasıl yansır?

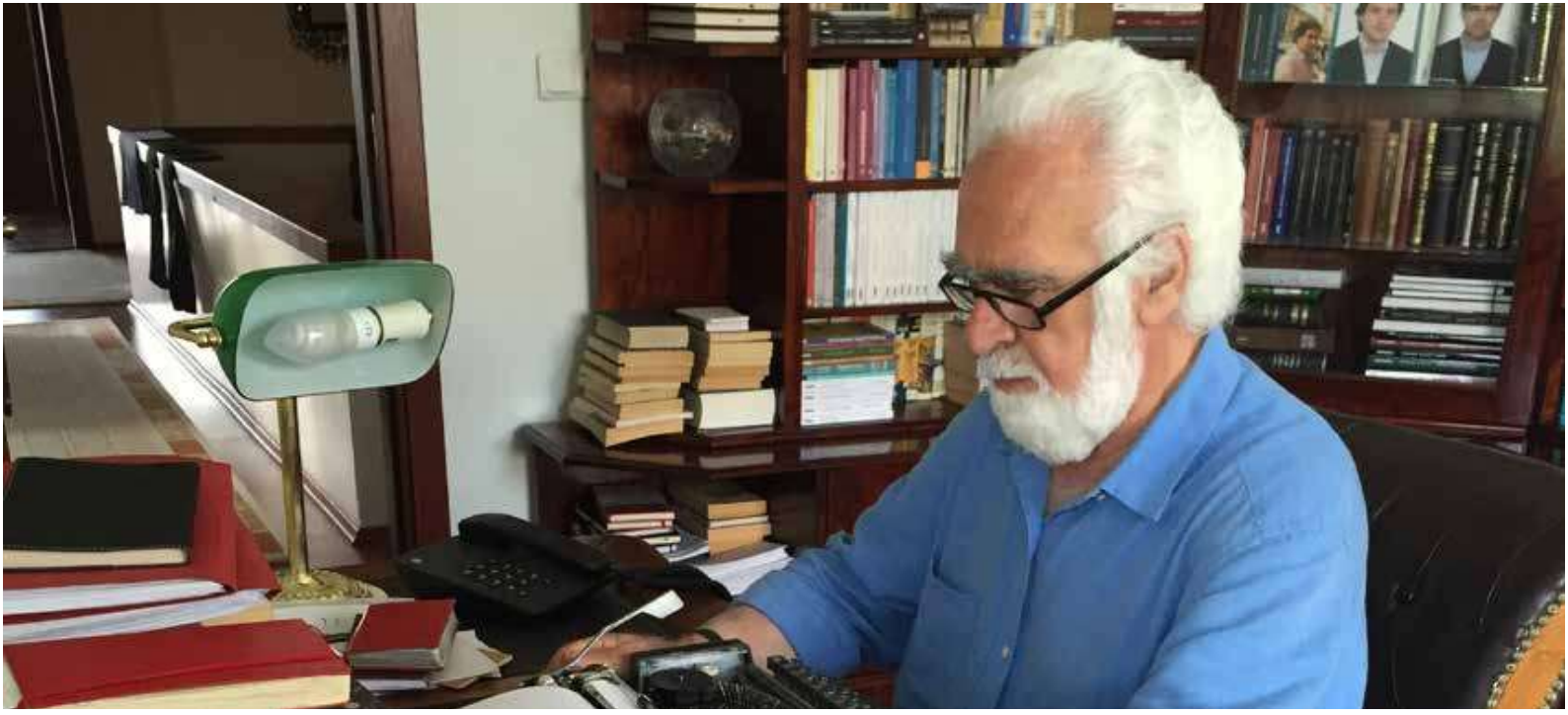
İslâm dünyası toplumlarında, kolonyalist düşünce tarafından, Müslüman halkların bilincinin sömürgeleştirildiği, bu sömürgeleştirilmiş bilincin bağımsız /özgün içerik üretme yeteneğini kaybettiği günden bu yana, İslâm, Müslümanlar tarafından değil, modern/seküler/liberal/kapitalist referanslar tarafından tanımlanıyor. Bunun içindir ki, bugün İslâmî bilinçten söz edemiyoruz. İçerisinde yaşadığımız toplum, tahakküm üreten Avrupamerkezci kavram ve kurumlar tarafından örgütlenmiştir. Eğer, toplumlarımızda İslâmî bilinç belirleyici olsaydı, sözünü ettiğimiz kavram ve kurumların evrenselliklerini reddetme iradesini ve cesaretini gösterecektik. İslâmî bilincin, bugünün koşullarında siyasal ve toplumsal hayata yansımaları mümkün değildir. Çünkü, siyasal ve toplumsal hayat, seküler anlamda ontolojik ve epistemolojik bir emperyalizme maruz kalmaya devam etmektedir. İslâmî bilincin, siyasal ve toplumsal hayata yansıtılabilmesi için, her şeyden önce İslâmın ontolojik meşruiyetinin, otoritesinin, belirleyiciliğinin sağlanması gerekir. İçerisinde bulunduğumuz dönemde, Türkiye örneğinden yola çıkarak söyleyecek olursak, ontolojik meşruiyet, ontolojik özgürlük/hürriyet adına hiçbir çalışma yapılmıyor, hiçbir program/proje üretilmiyor. Bu noktada her hangi bir vizyon söz konusu

değil. Hepimiz İslâmın duygusal/mistik/bâtınî/folklorik meşruiyetini kabul etmiş durumdayız.

İslâmî hedefler belirleyerek yola çıkan kuruluşların, “dernek, vakıf, cemaat, tarikat vb.” daha önceki dönemlerin birikimlerinden faydalanması gerekliliği karşısında, bu kuruluşların kendisine has, bencil bir yola girmesinin sebepleri nelerdir?

Sözünü ettiğimiz kuruluşlar, bugünü tanımlayabilecek, bugüne ilişkin çözümler yapabilecek, bugünü etkileyebilecek bir dile, bilince yaklaşıma sahip olmadıkları için, bugün dönüştürülebilir bir çerçeve içerisinde İslâmî içerik/yorum/yanıt/proje üretmiyor. Bu kuruluşlar daha çok sosyal yardım kuruluşları olarak faaliyet sürdürüyor. Geçmişe doğru düşünen, geçmişte yaşayan, geçmişte yaşamak isteyen bir dille bugünün tarihinin dikkatini çekmek, bugünün tarihi içerisinde özne olarak yer almak kesinlikle mümkün olamaz. Sözünü ettiğimiz kuruluşların bencilliklerinin, narsizmlerin nedeni, İslâmî bütünü ve insanlığı kucaklayabilecek, kapsayabilecek bir perspektife, bilince, birikime, sorumluluk duygusuna, farkındalığa sahip olmamalarıyla çok yakından ilgilidir. İslam dünyası toplumlarında, bütün İslâmî yapılar, hangi alana ilişkin olursa olsun, içerik üretmek yerine, tüketmeye başladığımız tarihten bu yana çok hızlı bir çöküş sürecine girmişlerdir. Bu çöküş halen devam ediyor.

İslâm toplumlarının sistemsel yapılara sahip olmayışının; ortaya çıkan yeni durumlar karşısında

örgütlenmesiyle ve çözüm üretemeyişinde bireysel toplumsal gerçekler neler olabilir?

Her şeyden önce çok yüksek düzeyde sahip olmamız gereken bir farkındalığa, niteliksel bir farkındalığa sahip olmadığımızı ifade etmek isterim. Hangi toplumda olursa olsun toplumsal varoluşu belirleyen şey siyasal bilinçtir. Sömürgeci bilginin nesnesi haline getirdiğimiz günden bu yana, siyasal bilinç bağlamında hep, her durumda tamamlanmamış, yarım kalmış, istiskal edilebilen bağımsızlıklar içerisinde olduk. Bugün, hangi düzeyde olursak olalım, istisnasız hepimiz seküler bilginin iktidarı tarafından araçsallaştırılmış olarak hayatlarımızı sürdürüyoruz. Çok ağır bir biçimde vulgarizasyona ve mistifikasyona tâbi tutulan bir "din" anlayışı topluma/halka/siyasete/dinî hayata vaziyet ediyor. Aydınlanma ideolojisinin/düşüncesinin/kavram ve kurumlarının tarihin merkezine yerleştiği günden bu yana, düşünce dünyamız, kültür dünyamız, siyaset dünyamız, dinî dünyamız eksiksiz bir biçimde vesayet altındadır. Yorum tekeli, yorum üstünlüğü ve yetkisi Avrupa kavram ve kurumlarının etkisindedir.

İnsanlığın geleceğine yönelik toplumlar arası barışın sağlanabilmesi amacıyla, İslâm dünya görüşünün yeniden insanlığa çözüm üretebilmesi ve bunun hayata geçirilebilmesi mümkün müdür?

Avrupa-merkezci kolonyalist tarih, kültür, siyaset, uygarlık tasavvurunu sorgulamaksızın, reddetmeksizin kesinlikle yeni ve bağımsız bir başlangıç yapılamaz.

Kolonyalist tahakkümü eleştirmek yeterli değil, aynı zamanda bizlerin bugünü/şimdiyi biçimlendirebilecek bir seçenek üretmemiz gerekir. Tarihsizliğe, düşüncesizliğe mahkûm edilerek aşağılanan, yok sayılan, tarihin hikâyelerinden sistematik bir biçimde dışlanan halkların, tekrar tarihe bir özne olarak dönmeleri için, sömürgeci bilgi/dil/söylem/model kavram ve kurumların zihin-bilinç dünyamızın etrafına çektiği sınırların aşılması gerekir. Bugün, büyük ölçüde iştirakilik , (keşif-ilham-sezgi yoluyla bilgiye ulaşma) malûl dinî

Hangi toplumda olursa olsun toplumsal varoluşu belirleyen şey siyasal bilinçtir.

hayatın sözünü ettiğimiz sınırları aşması, bunu düşünmesi mümkün olamaz. İştirakilik, toplumların bir bütün olarak varoluşlarını belirleyen şeyin siyasallık olduğuna ilişkin düşünceye bütünüyle yabancıdır. İslâmî bilgiyi, dili, söylemi, kavram ve kurumları özgürleştiremeyen, bunu gündemine dahi almaya cesaret edemeyen bir bünye bütün bir insanlık için nasıl İslâmî anlamda çözüm üretebilir? İslâmî bilgi/dil özgür olmadan nasıl

Hangi konuda olursa olsun, her hangi bir çözüme ulaşabilmek için sorunun teşhis edilmesi ve tanımlanması gerekir.

bir İslâmî dünya görüşünden söz edebiliriz? İslâmî bilgiyi özgürleştirmeden nasıl İslâm medeniyeti tasavvurundan söz edebiliriz? Tarihten dışlanan bir toplum ve kültür siyasetten de dışlanmış olur. Bizler, bugün, mutlakıyetçi seküler bir dilin ve kültürün sınırları içerisinde kalarak, İslâmî varoluş mücadelesi veriyoruz. Düşünsel/kültürel/entelektüel kapitülasyonlarla ilgili, bu kapitülasyonları kaldırmak üzere hiçbir İslâmî çalışma yapılmıyor. Yapısal sorunları, hayatî sorunları, acil sorunları teşhis edememek gibi, bu konular etrafında özeleştirici yapamamak gibi kronik zaaflarımız var.

İslâm toplumlarının yaşamış olduğu ruhsal ve fiziksel bunalımdan kurtulmak, önce bireysel ardından toplumsal dönüşümü gerçekleştirerek, modernizm, sekülerizm, Avrupa merkezci batı dayatması gibi konularda, etkili bir mücadele gerçekleştirmek için sosyolojik, felsefî ve metodolojik yöntem/yöntemler neler olmalıdır?

Seküler eğitim, toplumlarımızda sömürgeci vesayetin bütün boyutlarıyla sürdürüldüğünü gösteriyor. Hangi konuda olursa olsun, her hangi bir çözüme ulaşabilmek için sorunun teşhis edilmesi ve tanımlanması gerekir. İslâmî bağlılık ve tercihlerimiz bir bilinç düzeyinde temsil ediliyor olsaydı, seküler/liberal/kapitalist dayatmaya, vesayete ve meşruiyete alışmayacak, katlanmayacaktık. Bugün, ne hazindir ki, İslâmî düşünce hayatı, ilahiyat hayatı, akademik hayat kapitalizme/sekülerizme/liberalizme İslâmî anlamda meşruiyet kazandırmaya çalışıyor. Bu durum, vahim bir tersliğe, güvensizliğe, çaresizliğe işaret eder. Sözü ettiğimiz mücadele için, her şeyden önce kendi çağına nüfuz eden, kendi

çağını etkileyen bir ufuk-bilinç-duyarlılık-sorumluluk üzerinde çalışmamız gerekir. Yenilgileri içselleştirerek, biriktiren bir kültür, zihin dünyamızın sömürgeleştirilmesi için hiçbir şey yapamaz. Yenilgileri içselleştiren bir gelenek, bugün tarihin sömürgeci akışına müdahale edemiyor. Sözü ettiğiniz mücadele için, İslâm dünyası toplumlarının, İslam dünyası düşünce-kültür-ilahiyat hayatının, akli/düşünceyi/hayatı/tarihi donduran, mühürleyen ve sonra nakli mutlaklaştıran gelenekle hesaplaşması gerekir. Bu gelenekle hesaplaşabilmek için geçmişle/geçmişte yaşayan içtihad karşıtı unsurlarla kavga etmeye gerek yoktur. İçerde bu hesaplaşma yapılırken, 1492 den sonra tarihte neler oldu konusunda bir tarih felsefesi perspektifi/çözümlemesi oluşturmak gerekir. Duygusal yaklaşımlar gerçek sorunları görmemize, bunları tartışmamıza izin vermez. Bu noktada kendimize zorlu sorular sormaya cesaret edebilmeliyiz. Asıl soru şudur: İslâm dünyası toplumları modern tarih boyunca neden hep sömürgeci bilgiye, yönetime, içeriğe maruz kalmıştır, kalmaya devam etmektedir?

Batının bütün yerküreye zorla kabul ettirdiği “Batı felsefesi” ve “Çağdaş felsefe” nin İslâmî düşünceye vermiş olduğu zararlar nelerdir?

Batı felsefesinin dünya görüşünün, hayat tarzının İslâmî bünyeye verdiği en büyük zarar, İslâmî bütünlüğün bozulmasıyla başlar. İlahi vahyin otoritesinin/meşruiyetinin reddi ile başlayan seküler saldırılar, göreceliğin yayılması, aklın özerkliği, doğa bilimlerinin otoritesi, evrensel doğruların bu bilimler yoluyla tespit edilebileceği iddiası, kültürlerin çoğulluğunu reddederek, tek bir gerçeklik yapısı olduğu noktasındaki kibirli/küstah iddia, bilimsel akıl, vahiy-akıl, beden-ruh bütünlüğünün parçalanması, insanî bütünlüğün parçalanması, rasyonalist aklın insanî dünyaya yabancılaşması vb. gibi daha pek çok neden sayılabilir. İnsanî bütünlük bozulunca yapay insanlar ortaya çıktı. İnsanlar bürokratik araçlar haline geldiler. Bütün bunlar, Rönesanstan başlayarak büyük ölçekli süreçler halinde ideolojik-ırkçı kibir, küstahlık ve ideolojik-ırkçı ihtiraslar adına gerçekleştirildi. Ruhsuz, dogmatik kurallar sömürgecilik yoluyla evrenselleştirildi. Bütün bunlar olurken, bizler, Müslüman-

lar olarak kendi gerçekliğimizi oluşturamadık. Kendi gerçekliğimizi oluşturamadığımız için, kuralları biz koymuyoruz. Anglo-sakson dünya görüşünün köleleri olarak hayatlarımızı sürdürüyoruz. Eklemlenerek, maruz kalarak var olmaya devam ediyoruz. Eklemlenerek, maruz kalarak var olmak demek, gerçek anlamda var olmamak demek. Böyleyken, bu durumdan Müslümanların çok rahatsız oldukları söylenemez. Gerçeklerin bunaltıcılığı yüzünden her zaman hayalî umutlara sarılıyoruz. Umudun gerçekleri görmekle başlayacağını düşünmek bile istemiyoruz. Hastalıklı bir umut telakimiz var. Geleneğin dine dönüşü hiç kimseyi derinden rahatsız etmiyor. Yerel romantizmlerle, popülist muhafazakarlıklarla, özel-bireysel-duygusal dindarlıklarla dinî hayatımızı sürdürüyoruz. Kabile toplumundan düşünen topluma geçemiyoruz. Büyük fikirlerin yerini, düşüncelerin yerini karizmatik kişiler alıyor. Karizmatik kişiler hangi alanda olursa olsun, kendilerini izleyenlerin ufuklarını kapatıyor.

Son beş yüz yıllık dönemde “Müslümanların bilime ve medeniyete katkılarının olmaması veya Müslümanların tarihin dışına itilmemesinin” nedenleri ve gerekçelerinin felsefî ve tarihî sorgulaması nasıl yapılır?

Bir medeniyetin çöküşü, bilimsel-entelektüel-zihinsel fikirler-düşünceler-pratikler üretmek yerine, bunları tüketmeye başladığı zaman başlar. 16. Yüzyıldan itibaren İslâm dünyası toplumları bir kırılma, kopma noktasına geldiler. 16. Yüzyılın başlarında bilimsel üretim, dünyanın diğer bölgeleriyle aynı seviyede bulunuyordu. İki yüz yıl sonra bu durum bütünüyle Avrupa lehine değişti. Bu gelişme bilimsel devrimler yoluyla gerçekleşti. 16. Yüzyıl ortaçlarında yaşanan siyasal güç parçalanması, bu parçalanmadan üç büyük Müslüman imparatorluğun çıkması bu konuda yardımcı fikirler verebilir. Siyasal güç parçalanmasını kültürel bütünlüğün/birliğin/dayanışmanın bozulması takip etti. Sözü ettiğimiz dönemde, bugün olduğu gibi, maalesef mezhep rekabetleri de hep gündemdedi. Bütün bunlar biryana, asıl üzerinde durulması gereken konu/ olay, Yeni Dünyanın keşfi ile başlayan dünya ölçeğindeki

altüst oluşlardır. Sömürge dönemi olan ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda İslâm dünyası toplumları Batı bilimine boyun eğdiler. Bugün, batı bilimine - seküler bilime bağımlılık yoğunlaşarak, derinleşerek sürüyor. Tarihsel çözümlenmeler yapılırken, İslâm dünyası toplumlarında akılcı bilimsel düşüncenin çöküşü ve naklin dokunulmaz kılınışıyla ilgili süreçler eleştirel analizlere tâbi tutulabilir.

“Geleneksel İslam” Algısının ve toplumsal tercihinin, İslam toplumları üzerindeki etkisini/prangasını nasıl ortadan kaldıracaktır ve gerçek anlamda İslâmî toplumsal dönüşüm nasıl sağlanabilir?

İslâmî toplumsal dönüşümü konuşmadan önce ya da konuşurken konuşulması, tartışılması, yüzleşilmesi gereken pek çok hayatî konu olduğunu hatırlatmak isterim. Öncelikle belirtilmesi gereken bir husus var: Din/İslâm, maalesef bugün tarihsel bir nesneye dönüştürülmüştür. İslâm bir taraftan devletleştirilirken, millileştirilirken, bir diğer taraftan, Müslümanların

akıldan feragat etmeleri sağlanmıştır. Günümüz İslâm dünyası toplumlarında halklara çok etkili bir şekilde ve çok yüksek dozda derin uyuşturucular uygulanıyor. Bu uyuşturucuların dini popülizm uyuşturucusu ile politik popülizm uyuşturucusu olduğunu herkes biliyor. Dini popülizm ile politik popülizm arasında çok derin bir uzlaşma/ bütünleşme ve paylaşım var. Büyük çıkar mücadeleleri bu uzlaşmalar yoluyla sürdürülüyor. Mistik, sezgisel, hamasi, bir dünya görüşü çok tuhaf, çok talihsiz, aldanmalara neden oluyor. Dini popülizm-politik popülizm ortaklığı, halkları, kaderin ellerinde sürüklenen nesnelere haline getiriyor. Mistik/bâtîni eğilimler, kalplerindeki zihinlerine taşıyamıyor, içsellik üzerinde yoğunlaşanlar kamusal hayatı umursamıyor. Kamusallık üzerinde yoğunlaşanlar kamusal hayatı umursamıyor. Kamusallık üzerinde yoğunlaşılması gerektiğini iddia edenler de, deruni-hikemi hayatı ihmal ediyor. Aziz İslâmın, zihin ve ruh dünyasını uzlaştırdığını bilmek, hatırlatmak gerekiyor. İslâmî toplumsal dönüşüm için, her şeyden önce İslâmın hakikatine nüfuz etmek gerekiyor. İslâmın hakikatine nüfuz edebilmek için, İslâmın bütün hayatî ilkeleri, değerleri, ölçüleri, kavram

ve kurumlarıyla birlikte olmak, iç içe olmak, bunlarla her şartta bütünleşmek ve bu bütünlüğü hayatın içerisinde temsil ve tecrübe etmek gerekiyor. Hayatın bütün safhalarında bilinçli olarak tecrübe etmediğimiz ilkelerin somut bir değeri olamaz. İnsanî yanımızı ve sorumluluklarımızı çoğalttıkça umutlarımızı çoğaltırız. İslâmî yanımız ve sorumluluklarımız azaldığında köhne umutlara sığınırız.

Ortadoğu üzerinde yaşanan toplumsal travmaların İslâm dünyasına etkisi nedir? Bugün İslâmın bu kadar parçalanmış ve yeryüzü algısının bozulmasını nasıl tamir edeceğiz?

Günümüz dünyasında Müslümanlar ya modernliğin ya da geleneğin sesleri haline getirildikleri için, İslâmî bütüne, bütünlüğe büyük ölçüde yabancılaşmışlar. Her parça kendisini bütününe yerine koymaya çalışıyor. Her parça çok bencil, çok narsist. Her parça kendi gündemiyle, tarzıyla, üstadıyla büyüleniyor. R.H. Tawney'in yıllarca önce yaptığı bir tespit var. Şöyle diyor: "Büyük balığın özgürlüğü, küçük balık için ölümdür". Bugünün dünyası büyük balıkların hâkim olduğu bir dünyadır. İslâm dünyası toplumları, İslâmî bütünden koptukları, etnik ve mezhep rekabetlerine, hizip rekabetlerine kapandıkları için, etnik, mezhep, hizip parçalanmalarını "meşru" hale getirdikleri için küçük balıklara dönüştüler. Biraz basiret, biraz feraset, biraz akıl olsaydı eğer, küçük balıklar, büyük balıkların insaf ve merhametine terk edilmemiş olacaktı.

Günümüz gençlerine tavsiyeniz nelerdir?

Bizim ötedenberi genç kuşaklara bir çağrımız var, burada onu tekrarlamak isterim: Gençler, bize gelmeyin, kendinize gelin. Hiçbir irade sizi bir propaganda/manipülasyon nesnesi olarak araçsallaştırmaya cesaret edemesin. Düşünmeye, üretmeye, müşavere etmeye, akılları çoğaltmaya, bütün ufukları görmeye, bütün boyutları anlamaya çalışın. Kimseyi taklit etmeyin, ehliyet ve liyakat sahiplerine saygı duyun, onlardan yararlanın, ancak onları bir put haline getirmeyin. Eleştirel bir seçicilik ve dikkatle bütün dünyayı, bütün kültürleri takip edin. Dünyanın nabzını tutun. İdeolojik ve ırkçı sap-

lantıları olmayan bütün düşünürleri, fikir adamlarını, entellektüelleri okuyun. Hiçbir üstadın eleştiriden muaf olmadığını bilin. Taklide dayalı varoluş, varoluş değildir. Başkalarına bağımlı hayatlar yaşayanlar, hiçbir zaman kendilerinin, potansiyellerinin farkına varamazlar. Bu durum sürekli bir yetersizlik durumuna işaret eder. Taklit eden bireylerin ve toplulukların kendi fikirleri olamaz. Kendi iradeleri, tercihleri, tarzları, tavırları olamaz. Taklit eden birey ve topluluklar, kendi fikirleri olmadığı için, hiç kimse onların fikirlerini merak etmez,

Bize gelmeyin,
kendinize gelin.

sormaz. Hayatını tek yoruma, tek üstada, tek çizgiye, kapatarak geçiren herkes bir kader kurbanıdır. Genç kuşaklar güncelliğin ve yerelliğin sınırlarını aşmaya cesaret edebilmelidir. Genç kuşaklar teknoloji devriminin nesnelere olmamak için de büyük bir farkındalığa ve dikkate sahip olmalıdır. İnsan bilinci, özellikle de genç insanların bilinci, benzeri görülmemiş bir biçimde çok yönlü saldırılarla karşı karşıya bulunuyor. Televizyonlar, bilgisayarlar, akıllı telefonlar vb. kesintisiz iletişim ve etkileşim unsurları olarak fiziksel dünyayı dolaşılıyor. Bir tuşa dokunarak istedikleri verilere ulaşanların akletmeye, fikretmeye, düşünmeye ihtiyacı kalmıyor. Kitaplardan okuyarak öğrenmenin önemi/değeri azalıyor. Mesajlaşma kültürü yüz yüze iletişim ve dostluk ihtiyacını ortadan kaldırıyor. Düşüncenin yerini bilişim manipülasyonları alıyor. Her şeye kolaylıkla ulaşılabilirdiği için, internet teknolojisi hafızayı da gereksiz hale getiriyor. Hatırlama yetilerimizi kaybediyoruz. İnternet çağı, anında bağlantı sağlayan küresel ağlar, yeni iletişim güçleri, yeni bilgiler çoğaldıkça, genç kuşaklar için referans çerçeveleri de o ölçüde çoğalıyor. Bu durumda

genç kuşakları geçmişe doğru düşünmeye davet etmek geçmişe öykünmelerini sağlamak, geçmişin fetihleriyle büyülenmelerini sağlamak çıkar yol değildir. Genç kuşaklara daha çok bugün yapılması gerekenleri hatırlatmak öncelikli olmalıdır.